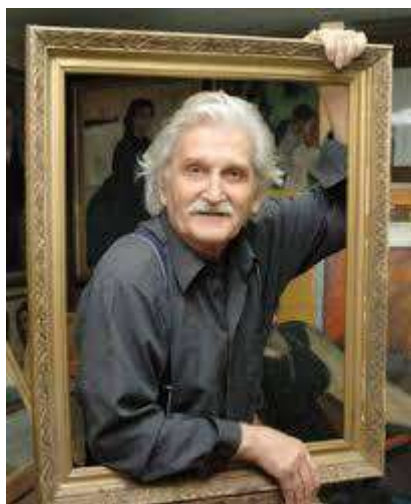

8 жовтня 2025 року - 100 -річчя відомого художника-монументаліста, живописця і краєзнавця грецького походження – Леля Миколайовича Кузьмінкова (1925-2012).

Його творча спадщина величезна, – одних тільки монументальних робіт виконано загальною площею понад 2000 кв. м. (Маріуполь, Бердянськ, Слов'янськ, Урзуф і ін.)

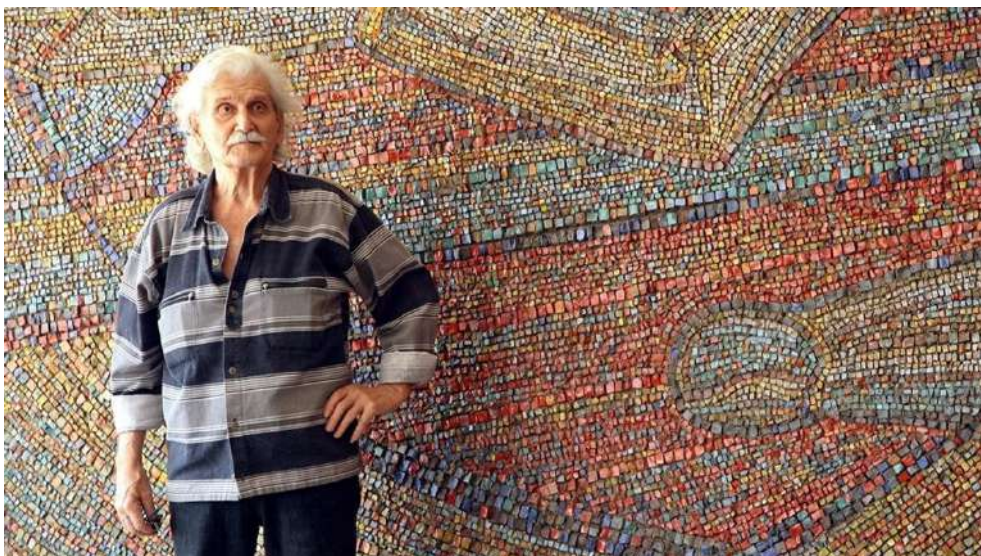
Монументальні мозаїки – обличчя епохи 60-х. Вони сформували вигляд українських міст та сіл в ХХ сторіччі. Нині їх можна побачити чи не в кожному населеному пункті України. Так, історія монументального мистецтва Маріуполя розпочалася в 1963 році.

Російське вторгнення завдало Україні безліч незворотних втрат, серед яких – тотальна руйнація матеріальних об'єктів культурно-історичної спадщини. Нині приблизно третина мозаїк у Маріуполі повністю знищена окупантами, така ж кількість – зазнала критичних пошкоджень. Проте наразі назвати точну цифру втрачених творів неможливо, оскільки місто перебуває в окупації. Разом з ним вони знищили й мозаїку **Валентина Константинова** та **Леля Кузьмінкова** “Металурги” в залі очікування вокзалу. Його площа – 100 квадратних метрів. Мозаїчне панно авторства Валентина Константинова та Леля Кузьмінкова була створена в залі очікування маріупольського вокзалу в 1973 році. Його площа складала 100 квадратних метрів. Спочатку росіяни зруйнували вокзал, а тепер – приступили до його демонтажу, знищивши разом з тим цей витвір мистецтва.

Від самої будівлі залізничного вокзалу в Маріуполіе залишилися лише стіни.

Ще одна категорія – твори, які зазнали ушкоджень, але можуть бути реставровані та збережені. До цієї групи відносяться три мозаїчні барельєфи Валентина Константинова й Леля Кузьмінкова «Дівчина», «Юнак», «Сім'я» (1978 р. Ці барельєфи отримали численні осколкові «поранення», з утворенням наскрізних отворів. Є мозаїки, яким пощастило залишитися у тому ж стані, в якому вони були до окупації. До таких творів належить найстаріша мозаїка Маріуполя «Першокласники», створена у 1963 р. Валентином Константиновим та Лелем Кузьмінковим, мозаїка «Жовтень» 1970 р.

Лель Кузьмінков на фоні мозаїки «Люди Тяжмаша». 2007 рік

Відновлення втрачених робіт чи реставрація пошкоджених – поки що ймовірні лише в теорії. Брак майстрів та досвіду подібної роботи, відсутність необхідних матеріалів та деталізованих фото творів, та зрештою, їх фізична недоступність, роблять неможливим порятунок монументальних робіт на практиці. Тому на сьогодні перспектива повної та незворотної руйнації виглядає найбільш реальним розвитком подій.

*Лель Кузьмінков вивантажує
фрагмент барельєфа*

Мозаїка « Дівчина»

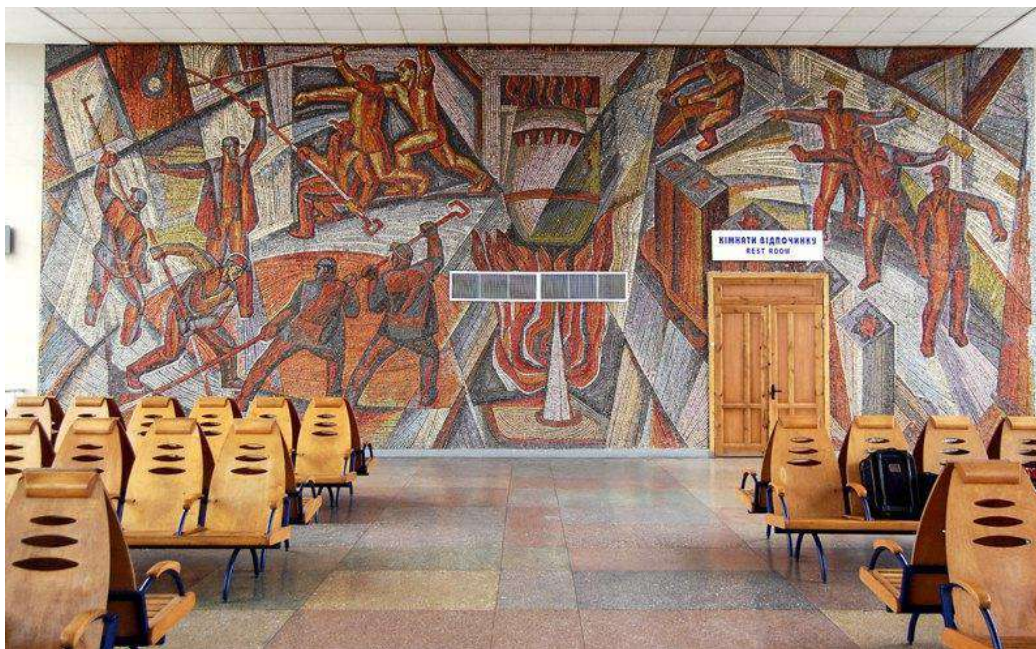
Мозаїчне панно «Першокласники», 1963 р. Валентин Константінов, Лель Кузьмінков

**Мозаїчні панно «Материнство», «Спорт», «Праця», («Навчання»), 1967 (1970–1971)
Валентин Константінов, Лель Кузьмінков, (Іван Тютма, Віктор Арнаутов)**

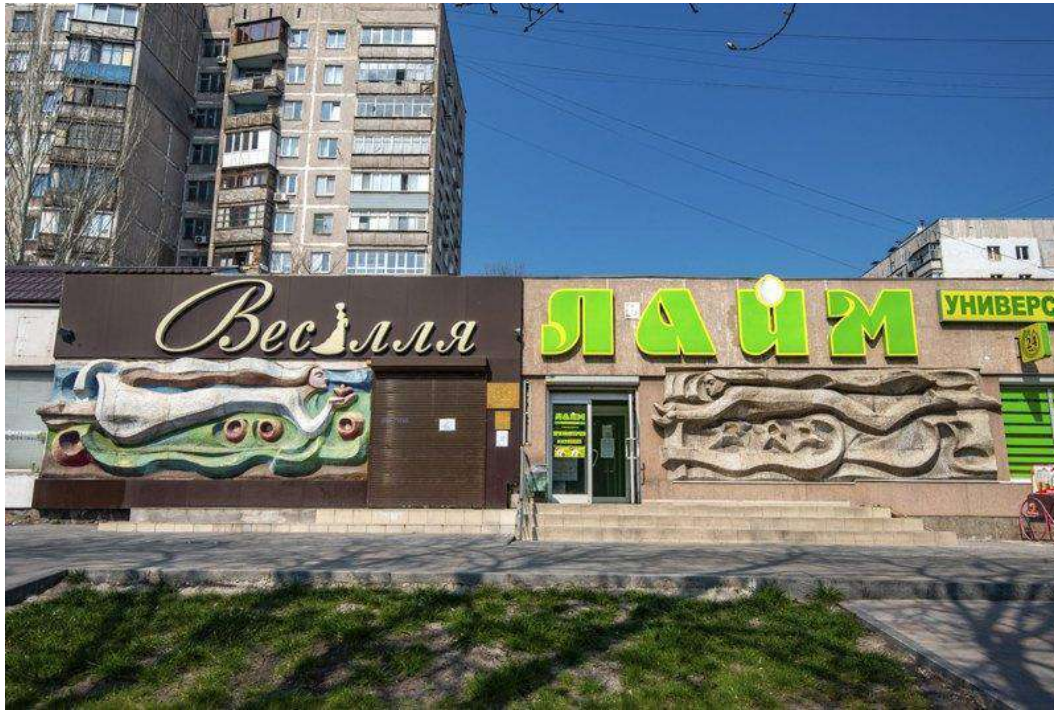

Мозаїчне панно «Юність», 1971 р. Валентин Константінов, Лель Кузьмінков

Мозаїчне панно «Металурги», 1974 р. Валентин Константінов, Лель Кузьмінков за участю Петра Неткачова, Олександра Фасулак

Завдяки вдалим структурним та колірним рішенням художникам вдалося створити динамічне, емоційно потужне зображення, що добре запам'ятовується.

1978 року до техніки мозаїчного барельєфа вперше звернулися найплідніші монументалісти Маріуполя Валентин Конstantінов та Лель Кузьмінков. Митці виконують триптих «Дівчина», «Юнак», «Сім'я», який прикрасив фасади будинків на головному проспекті міста. Триптих одразу потрапив у поле зору провідних мистецтвознавців УРСР та згадувався на сторінках фахових видань. В 1982 році робота експонувалася в Москві на 1-й виставці монументального мистецтва.

Кілька років тому барельєф «Дівчина» був варварські розмальований, у результаті чого вся мозаїчна група втратила композиційну єдність. Чи є технічна можливість повернути роботі оригінальний вигляд сказати важко. Загалом триптих потребує ремонту. Є невеликі втрати мозаїчного полотна, почали руйнуватися зв'язки між бетонними фрагментами рельєфу. Останнє, незабаром, може перетворитися на серйозну проблему.

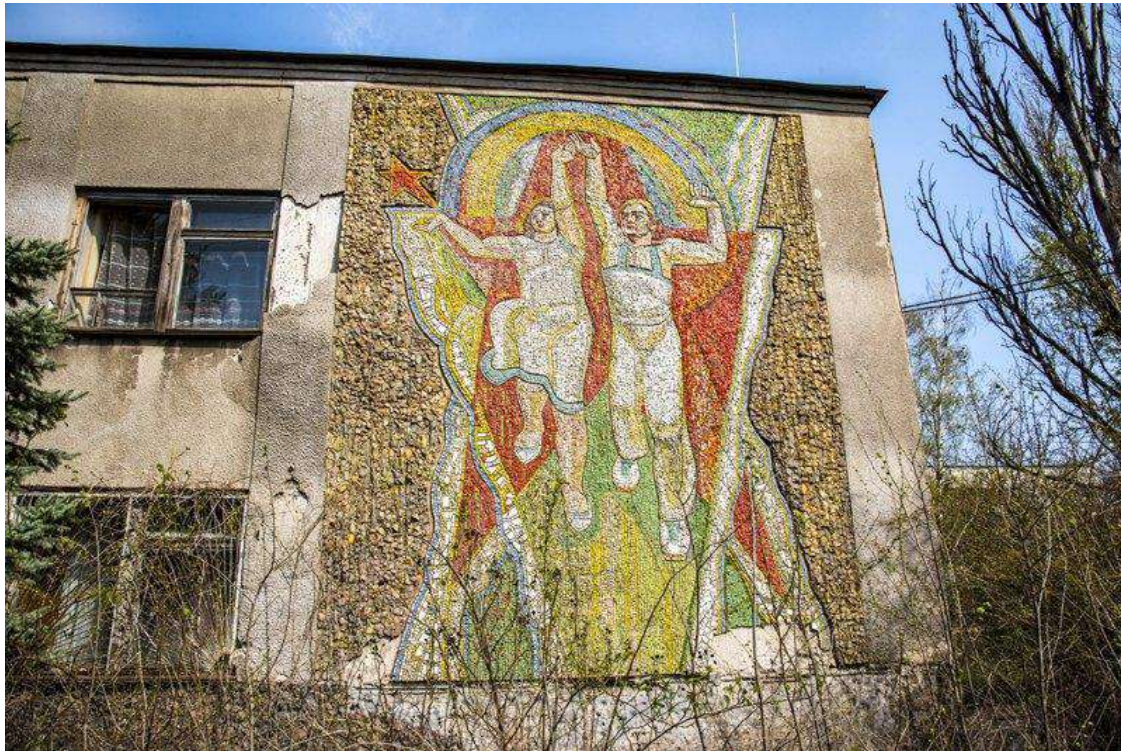
Мозаїчне панно «Люди Важмашу», 1982 р. Валентин Константінов, Лель Кузьміков

Найвищою точкою в монументальному мистецтві для Валентина Константінова та Леля Кузьмінкова стала мозаїка «Люди Важмашу». Авторам вдалося вирішити досить складне мистецьке завдання — 18-ти фігурна крупномасштабна композиція органічно «посаджена» на обмежену площу в замкненому приміщенні. Цей величезний твір присвячений союзу праці та науки. Вирішена ніби у широкоекранному форматі, мозаїка «Люди Важмашу» зображає панораму праці робітників важкого машинобудування: зварювальників, верстатників, інженерів. Ескізні роботи художники проводили безпосередньо в цехах заводу, спостерігаючи за живими типажми та справжніми сюжетами щоденної праці машинобудівників. Завдяки цьому митцям вдалося виявити виразність та психологізм зображуваних образів. Акцентуючи певні риси, вони не вдаються до надлишкового натуралізму, знаходячи архетипічні людські характери, роблять їх зрозумілими глядачеві. У монументалізмі художники часто вдаються до спрощеності та узагальненості образів задля посилення емоційного впливу на глядача. Але митці Константінов та Кузьмінков трактують середовище та самих «важмашівців» у дуже реалістичній манері.

Масштабне за задумом та складне з погляду художніх рішень панно «Люди Важмашу» стає останньою спільною мозаїчною роботою тандема

Константінов-Кузьминков, та загалом позначає початок кінця епохи радянського монументалізму в Маріуполі.

Панно збереглося в гарному стані, але перебуває в замкнутому приміщенні. Через занепад заводу «Азовмаш» подальша доля цього монументального твору знаходиться під великим питанням.

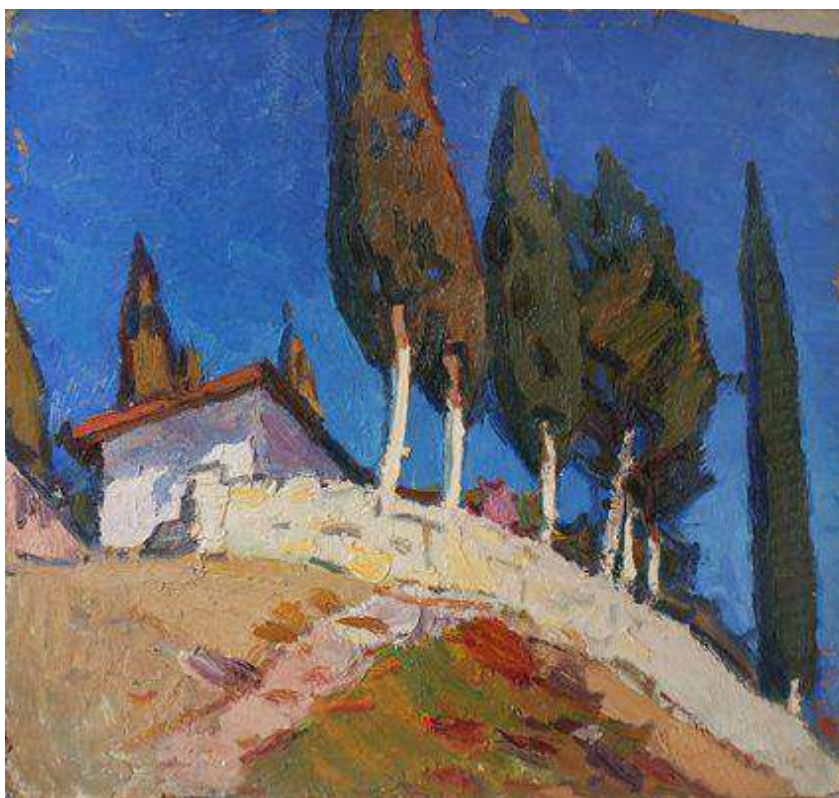
Мозаїчне панно варіація на тему робітник та колгоспниця, («Зірка») 1987 р. Лель Кузьмінков, Ананій Касьяненко

Панно з райдугою, або «Зірка» було виконане Лелем Кузьмінковим і Ананієм Касьяненко в 1987 році на корпусі контори совхозу «Зірка». У наш час будівля знаходиться в занепаді й мозаїка вже потребує серйозної реставрації. «Зірка» стала останньою великою авторською мозаїкою виконаною в Маріуполі й фактично закрила епоху монументального мистецтва, яка тривала 24 роки. Цікаво, що Л. Кузьмінков працював не тільки над останньою, але й над першою мозаїкою в Маріуполі. Усі роботи попри присутню кон'юнктурність мають або нейтральний або абсолютно аполітичний зміст.

Картини Леля Кузьмінкова

Кузьмінков Лель (1925 — 2012) «Крим» 1960 рік

Кузьмінков Лель (1925 — 2012) «Крим» 1960 рік

Кузьмінков Лель (1925 — 2012) «Гавани Жданова» 1956 рік

У 2020 році вийшла книга «Усі відтінки маріупольських мозаїк» . Її презентували у Маріуполі у вересні 2020 року, її автори — мистецтвознавець Олександр Чернов та журналіст Станіслав Іванов, а пізніше видали як фотокнигу в 2024 році під назвою «Усі відтінки маріупольських мозаїк: монументальний путівник» завдяки фотографу Івану Станіславському. Книга документує монументальні мозаїки міста, зокрема відомі роботи Леля Кузьмінкова . У 2024 році, після самовидання, книга з'явилася у Львові, Ворог приділяє багато уваги зачищенню культурного простору на окупованих територіях, саме тому українська книжка надважлива в умовах війни.

Ключові аспекти книги:

- **Ініціатива:**

Ідея створення книги виникла у Івана Станіславського та маріупольського колекціонера мистецтва, який хотів зафіксувати інформацію про маріупольські мозаїки.

- **Збір інформації:**

Над книгою працювали приблизно пів року, збираючи інформацію про монументальне мистецтво міста.

🎬 **Перша у своєму роді:**

Це перше видання, присвячене саме маріупольським мозаїкам.

🎬 **Зміст:**

У книзі детально описані мозаїки, включаючи унікальні роботи художників , що використовували нестандартні матеріали.

🎬 **Актуальність:**

Враховуючи знищення багатьох мозаїк під час війни, книга стала важливою документацією для збереження мистецького спадку Маріуполя та України .

Перша у світі книжка маріупольських мозаїк

Розворот книги «Усі відтінки маріупольських мозаїк»

На жаль, жодний об'єкт монументального жанру в місті не має ніякого охоронного статусу. Вони повільно зникають. Тож книга «Усі відтінки маріупольських мозаїк» — ще й спроба зафіксувати частину культурної спадщини.

25 вересня 2022 року на телеканалі Суспільне Культура вийшов документальний проєкт Надії Миколаєнко **«Жевріння. Дерево життя»** про українське монументальне мистецтво в Маріуполі. Доля скульптур, мозаїк та інших культурних надбань 20 сторіччя розкривається через історії людей, безпосередньо дотичних до їх створення та збереження. *«Такі фільми необхідні, щоби розуміти себе як Україну, українців. А також щоб цінувати й берегти той спадок, який зараз маємо»*, — ділиться **Надія Миколаєнко**. Проєкт планують дублювати англійською мовою, щоб поширити за кордоном.

Відомий мистецтвознавець та дослідник творчості Л. Кузьмінкова Олександр Чернов відзначив, : " Твори самобутнього художника Леся Кузьмінкова мають власний стиль, бачення, свій підхід, духовно збагачують . Дивлячись на його картини, ми можемо прослідкувати почерк митця.».